

פתרון הבחינה

ספרות

קיץ תש"פ, 2020, שאלון: 8382

מוגש ע"י ד"ר נאוה לזר, מורה לספרות בביה"ס לבגרות של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

השאלות (100 נקודות)

נושא בין ז'אנרי: המשפחה בראי הספרות

הנבחנים נדרשו לענות על שאלה אחת מן השאלות 1-2

שאלה מספר 1

משפחה נבחנת על פי מערכת יחסים שסמני זהותה הם אהבה, נתינה והתחשבות ללא שיקולי תועלת. זו המשפחה אליה הייתי רוצה להשתייך.

משפחה מסוג זה מתוארת בסיפור "לב רעב" מאת אשכול נבו. למרות חוסר הנאותות של האב, למרות הפקפוקים של אייל, הבן, באיכויות המשפחה, זאת משפחה מלוכדת ואוהבת החולקת ערכים ותחומי עניין משותפים.

"לב רעב" / אשכול נבו

- "לב רעב" מאת אשכול נבו הוא סיפור היזכרות של בן באביו המת. הבן מתרפק על זכרו של אביו בגעגועים ובכאב אובדן שאינו מרפה. האב היה עבור בנו מודל חיקוי גברי, מתווה דרך, מעצב טעם תרבותי, מורה לחיים והורה אהוב ונערץ.
- מערכת היחסים בין שלושת הגברים ביצירה, מצוירת תמונה של משפחה מאושרת, לאורך שלושה דורות. הסיום, המתאר את שמחתו של הנכד, המאזין לשיר שהיה כה משמעותי ומאחד עבור האב והבן, מעצים את תמונת המשפחה המאושרת, המאופיינת בקשר רציף ועוצמתי, השואב את כוחו מאהבה ונתינה.
- העלילה פורשת ארבעה סיפורי מסע שמשיקים זה לזה ובונים את מורכבות תמונת המשפחה:

- המסע הראשי הוא המסע של הבן ואביו החולה לפריז, על מנת לראות את הופעתו של ברוס ספרינגסטין.
 - במופע של "הבוס" הם שומעים יחדיו את השיר "לב רעב", אשר מאפיין את האב, ומצטרפים בהתרגשות לשירתו של הזמר. לאחר שהשיר מסתיים האב אינו חש בטוב, והם שבים למלון, כאשר אייל, הבן, נושא את אביו בזרועותיו. ההופעה והאירועים בעקבותיה מוצגים כמשמעותיים ומאחדים.
 - במהלך הטיסה עם אביו לפריז, אייל נזכר במסע אחר, במסעו לדרום אמריקה, אשר בו חזה במוות של אחד מהנוסעים בטיסה.
 - מערכת היחסים בין אייל לאביו מצטיירת כמערכת יחסים מורכבת. הבן מתנהל כילד הורי, כאשר לוקח את האחריות על אביו ודואג לו, ואילו האב הינו טיפוס משוחרר וחסר דאגות. עם זאת, הקשר ביניהם הינו קשר אוהב ומכיל.
 - באמצעות המסע לעבר, זיכרונותיו של אייל שופכים אור על מערכת היחסים בינו לבין אביו ומצטיירת תמונה לא ממש מחמיאה של האב. הוריו של אייל התגרשו, ואביו החליף מאז עבודות ונשים. למרות מערכת היחסים המורכבת, והיעדרותו של אביו במהלך רוב ימות השבוע, השניים היו נפגשים על מנת לצפות בהופעה מדי יום חמישי. המוזיקה איחדה בין השניים.
 - במהלך הטיסה חזרה ארצה, אביו של אייל נפטר. מאז מותו, הבן חווה בדידות נוראית ומייסרת.
 - במסע האחרון ביצירה, לאחר מות האב, אייל נוסע עם בנו אל גן הילדים. עלילת הסיפור מסתיימת בתיאור בנו של אייל, תובל, מניע את רגליו, תוך שהוא מאזין לשיר "לב רעב" אשר הושמע ברדיו.
 - באמצעות תובל הקשר המשפחתי לא מופר, ואף מאחד את שלושת הדורות.
 - במהלך המסע לגן הילדים, אייל מצליח לעבד את האבל ולהשלים עם אובדן אביו, שאמנם אינו מושלם אך עדיין נערץ ואהוב על ידו. על אף שהאב אינו מושלם הוא אהב מאוד את בנו. מערכת היחסים בינו לבין בנו עומדת בציפיות של בני המשפחה, ומלאה באהבה, הכוונה והכלה.
 - **סיום היצירה, המתאר את הנכד המניע את רגליו לצלילי השיר, מעיד על משפחה מאושרת, המתאפיינת בלכידות ואהבה. זאת המשפחה שאליה הייתי רוצה להשתייך.**
- מערכת יחסים כזאת מתוארת בסיפור "נסיעה במסלול מעגלי" מאת אמיל זולא. מערכת יחסים של התחשבות, אהבה, סולידריות ותשוקה מאפיינת את בני הזוג הצעיר: הורטנס ולוסיין.**

"נסיעה במסלול מעגלי"/אמיל זולא

- הסיפור "נסיעה במסלול מעגלי" מציג את היחידה המשפחתית כמוסד חברתי המנציח את יחסי הכוחות בחברה ואת ההיררכיה המובנית שלה. על מנת להגיע למימוש עצמי, הילדים נאלצים לברוח מהוריהם, המתפקדים כסוכני חירות. הבריחה היא אמנם זמנית, אך היא מאפשרת תיקון ושיבה מפויסת למשפחה המורחבת.
- במרכז הסיפור ניצבת המשפחה המצומצמת, המורכבת משני בני זוג שזה עתה נישאו: הגבר, לוסיין בר, ואשתו, הורטנס לריוויר. משפחה זו מתוארת כאינטימית, מאושרת ואוהבת. השניים מתגוררים בבית אמה של הורטנס, אשר אישרה את הזוגיות בין השניים בעבר, אך כעת עושה ככל שביכולתה על מנת למנוע את אושרם, משיקולים כלכליים ואינטרסים אגואיסטיים המקודמים על חשבונם.

- השניים מנסים למרוד באם בהדרגה. בתחילה, השניים מוחים על מעשיה, ושולחים נשיקות אחד לשנייה מאחורי גבה. בהמשך, לוסיין מחליט לפנות לאביו, אשר מכריח את מאדאם לריוור לאפשר לזוג הצעיר לצאת לירח דבש. ירח הדבש תוכנן לפרטי פרטים על ידי אביו של לוסיין.
- תסכולם של בני הזוג הצעיר ומערכת היחסים בינם לבין ההורים, מציירים תמונה אומללה של המשפחה המורחבת.
- הזוג הצעיר יוצא לירח הדבש, ומאושר מהאפשרות לממש את אהבתם, אך בדרכם הם נתקלים בקשיים. נציגי החברה מגבילים את חירותם, ותנאים פיזיים כמו מיטות וקירות דקים מותירים אותם מתוסכלים.
- בתחילת המסע, לוסיין והורטנס מצייתים לכללים החברתיים, על אף תסכולם. אך לאחר שהמצוקה מתעצמת, לוסיין מחליט למרוד ומוביל את השניים לרדת בתחנה שאינה מופיעה במדריך אשר קיבלו מאביו. הזוג הצעיר מותיר מאחוריו את המזוודות ומטביע את המדריך בביצה. המזוודות והמדריך מאפיינים באופן מטונימי את התכתיבים החברתיים והמשפחתיים. בני הזוג חשים, לראשונה מאז נישואיהם, כי הם חופשיים.
- הזוג בורח לפונדק מבודד, ושם הם מבלים את ימי החופש שלהם בחירות מוחלטת ובהתענגות פיזית ונפשית.
- לאחר מספר ימים הזוג שב הביתה כאשר הם טעונים בכוח וברוגע, אשר יאפשרו להם לשמר את אושרם ואהבתם, על אף המשפחה המורחבת אשר עדיין פועלת באופן מדכא וחסר התחשבות.
- מערכת היחסים במשפחה המצומצמת עומדת בציפיות של בני המשפחה זה מזה, ומלוכדת על ידי אהבה, תשוקה והבנה. תמונת המשפחה המאושרת עומדת בניגוד למתרחש בבית המשפחה המורחבת, אשר מוצגת כמשפחה אומללה אשר מונעת משיקולים כלכליים, ואינה מממשת את ציפיות בני המשפחה.
- **אני הייתי רוצה להשתייך למשפחה כמו זו של לוסיין והורטנס מתוקף השלווה המאפיינת את המרחב המשפחתי הזוגי.**

מערכת יחסים כזאת מתוארת בסיום הנובלה "והכלה סגרה את הדלת" מאת רונית מטלון. בהתחלה מוצגת משפחה זרה ומוזרה, אך נוכח המשבר הם מצליחים לשחרר כוחות של אהבה ונתינה, מה שהופך אותם בעיני למשפחה שהייתי רוצה להשתייך אליה.

"והכלה סגרה את הדלת" / רונית מטלון

- הנובלה "והכלה סגרה את הדלת" מציגה תמונה של משפחה המתמודדת עם איום קיומי, המסכן את מעמדה החברתי: מרגי, הכלה, מסתגרת בחזרה ביום חופתה ומסרבת להתייצב לטכס הנישואין. המשבר גילה את פניה היפות של המשפחה, שהצליחה להתלכד ולפתור את המשבר כיחידה חברתית, מתחשבת ואוהבת.
- מתי מתייחס לאירועים כאל הצגת תיאטרון, לכן נתייחס לנובלה כאל מחזה בעל שלוש מערכות ואפילוג.
- המערכה הראשונה בנובלה עומדת בסימן של הלם. הכלה, מרגי, הודיעה מבעד לדלת הנעולה כי היא לא מתכוונת להתחתן והמשפחה אינה יודעת כיצד להתמודד עם המשבר. אמה, נדיה, זועקת. מתי, החתן, מנסה להבין ולהגן על כלתו מפני הוריו הנחושים להוציאה מהחדר הנעול.
- המערכה השנייה מציגה את מתי המנסה להבין מה קרה. הוא מבקש תשובות ומרגי בתשובה מחליקה מתחת לדלת דף ניר עליו רשום שיר. היא שכתבה את השיר "משירי הבן האובד" מאת

- לאה גולדברג והפכה אותו לשיר ל"משירי הבת האובדת". השיר מבטא באופן מטונימי את פחדיה ואולי גם דאגתה לאחותה שנעלמה, כנראה באירוע חבלני.
- אירועים גרוטסקיים שולטים במערכה השלישית. באמצעות פסיכולוגית ל"כלות מתחרטות", ובעזרתן עדן, בעל משאית ערבי, מנסים בני המשפחה להוציא את מרגי מהחדר הנעול. שתי התחבולות נכשלות והמשפחה מבינה שעליה להתאחד כדי לבטל את אירוע החתונה. בניגוד למשפחה המנוכרת והמפולגת המתוארת בתחילה עולה כעת תמונת משפחה מלוכדת המפגינה התחשבות ומתנהלת התנהלות הנקייה משיקולי תועלת.
- סבתונה שרה למרגי שיר שכולו קבלה וסליחה. האפילוג המוזיקלי שנשלט על ידי השיר של פיירו מסיים את היצירה בתחושה של סוף טוב. כנראה מרגי יצאה מהדלת הנעולה.
- מערכות היחסים במשפחה עומדת בתחילת הנובלה בסימן של זרות וניכור. בסוף הנובלה מתלכדת המשפחה ומצליחה לפתור את המשבר.
- פניה היפות של המשפחה מתגלות בהתלכדות תוך הפגנת סולידריות והתחשבות. היכולת להתעלם משיקולים אגואיסטיים הופכת את המשפחה לכזאת שהייתי רוצה להשתייך אליה.

שאלה מספר 2

עימות בין רצון הפרט ובין נורמות המאפיינות את החברה או המשפחה בא לידי ביטוי במחזה קידוש מאת שמואל הספרי. אם המשפחה לא מזדהה עם המיליטריזם ועם הערכים המסורתיים שזלגו מהמרחב החברתי למרחב הפרטי. היא מנסה להציל את חיי בנה ומתנגדת לגיוסו ליחידה קרבית. היא רואה בעסקנים הדתיים, אליהם חובר האב, נצלנים צבועים. חוסר ההזדהות מביא לעימות עם בנה ובעלה. העימות מפוגג את הלכידות המשפחתית, הורס את המשפחה ודן את בניה לבדידות ואומללות.

"קידוש"/ שמואל הספרי

- המחזה "קידוש" מאת שמואל הספרי מציג משפחה מתפרקת, המסמלת את החברה הישראלית המתפוררת והמסתאבת בתקופה שבה מלחמת ששת הימים ועד מלחמת יום כיפור.
- התמונה הראשונה ותמונת הביניים מציגות את המשפחה כזירת קונפליקטים: ההורים רבים על החינוך של יוסי, על כספי הפיצויים, על מה שקרה בשואה ועל כיבוד השבת.
- התמונה השנייה מתמקדת בקונפליקט בין ההורים סביב החינוך של יוסי. הקידוש המושלם ממחיש עד כמה המשפחה מפורקת.
- התמונה השלישית, המתרחשת ארבע שנים לאחר מכן, מציגה משפחה אומללה המתנהלת בחוסר הגינות ומתאפיינת ביחסים אלימים וחסרי התחשבות.
- תמונת ביניים בין תמונה שלישית לרביעית מציגה משפחה חסרה. האב לא נוכח, יוסי ואמו עושים קידוש גרוטסקי.
- בתמונה הרביעית מעמיק הנתק. התיאורים מחליפים את הדיאלוגים, אין שיח בין הדמויות. טכס הקידוש הנפרד ממחיש את הנתק.
- תמונה חמישית מציגה הרס טוטאלי, המונוולוגים החליפו את הדיאלוגים. כל אחד מבני המשפחה לעצמו. יוסי היגר לארה"ב, אריה לבדו, והאם ברחת לשיגעון. טכס הקידוש ההרוס ממחיש את ההרס הטוטאלי.
- ההתדרדרות וההרס במשפחה מעוצבים באמצעות תיאור של טכס קידוש ההולך ומחולל. מערכת היחסים בין דורות, כלומר, בין יוסי להוריו מתדרדרת ומתהפכת: יוסי שהיה בתחילת המחזה קרוב יותר לאמו, חובר לאביו, אך בסוף מהגר לארה"ב ומתנתק משניהם.

- מערכת היחסים בין בני הזוג מתרסקת: העימותים בין ההורים, שנישאו נישואי נוחות בתקופת השואה הולכים ומסלימים. כל אחד ברח לעולם פרטי שלו: האבא לבדידותו, והאם לשיגעון.
- מערכת היחסים המתדרדרת בונה תמונת משפחה אומללה.

בסיפור "נסיעה במסלול מעגלי" מאת אמיל זולא החברה דוגלת בערכים של צניעות וחומרנות. הזוג הצעיר, לוסייין והורטנס, מתעמתים עם הוריהם המנסים להנחיל להם את ערכי החברה. העימות מבשיל לבריחה של הזוג הצעיר מבית המשפחה, בריחה המסתיימת בשיבה מבויתת. העימות לא נפתר, אך הוא הוצנע ונרגע, כי הזוג הצעיר הצליח לממש את יעדיו.

בסיפור לב רעב יש עימות בין האב, בנימין, הרוצה להשביע את לבו הרעב ולחוות חוויות מעצימות ומרגשות, ובין החברה שערכיה הם נאמנות ואחריות הורית. העימות בא לידי ביטוי בנטישת האב. האב מתגרש, עוזב את בנו, ומממש את לבו הרעב באמצעות נסיעות לסין ועיסוק מזדמנים. העימות לא נפתר, אך הוא מיושב קמעה באמצעות הביקורים הסדירים את בנו והנחלת המורשת הערכית.